

TADEUSZ MAŃKOWSKI

DAWNY LWÓW

JEGO SZTUKA I KULTURA
ARTYSTYCZNA

NAKŁADEM

FUNDACJI LANCKOROŃSKICH

i

POLSKIEJ FUNDACJI KULTURALNEJ

LONDYN 1974

SŁOWO WSTĘPNE

Oddajemy do druku książkę napisaną lat temu około 35. Miała ją wydać Polska Akademia Umiejętności dla uczczenia sześćsetnej rocznicy przynależności Lwowa do Polski.

Zmarły w r. 1956 autor przesłał z Krakowa maszynopis i część klisz z prośbą, by po jego śmierci książka ta została wydana na uchodźstwie.

Zrazu i u nas tego dokonać nie było sposobu. Wydanie wymagało znacznej pracy i dużego wysiłku finansowego.

Tekst został skrócony, by książka mogła się ukazać. Maszynopis pełnego tekstu przechowuje Biblioteka Polska w Londynie. Zdecydowaliśmy nie wydać ostatniej części sięgającej do końca XIX w. i zakończyć na I rozbiegu, na chwili, gdy Lwów przestał należeć do Rzeczypospolitej. Okres, w którym miasto było stolicą zaboru austriackiego, nie wydał tak ważnych pomników ani architektury ani sztuk plastycznych jak okresy poprzednie. Koniec XIX w. nie jest też chyba taką czułą w dziejach miasta jak rok 1772.

Tekst wydanych 32 rozdziałów uległ też pewnym skrótom. Umożliwiły to przede wszystkim powtórzenia, które się w nim znalazły, skoro rękopis nie był najwidoczniej jeszcze ostatecznie do druku przygotowany.

W ten sposób treść książki nie doznała istotnego uszczuplenia. Została ona wiernie oddana, także oczywiście tam, gdzie poglądy nasze niezupełnie się pokrywały z poglądami autora. Ani jeden cytat czy przypis archiwalny nie został pominięty.*)

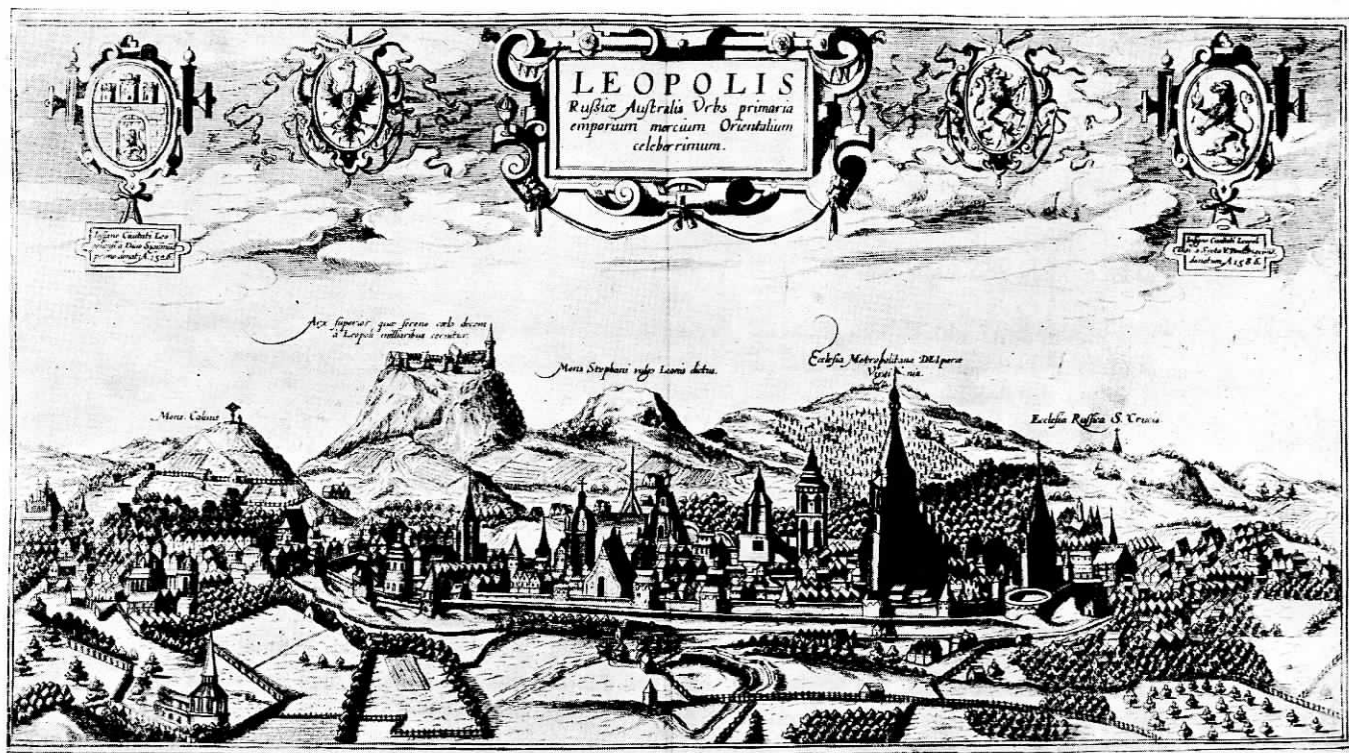
Nie mogliśmy dać wszystkich fotografii, których by wymagał tekst. Poza względami finansowymi zaistniała tu oczywiście trudność zdobycia niektórych zdjęć.

Udało się jednak, pomimo tych braków i trudności, oddać w ręce czytelników monografię Zawsze Wiernego Miasta i utrwalić w ten sposób świadomość o wkładzie kulturalnym Polski, promieniującym ze Lwowa daleko na Wschód.**)

Karolina Lanckorońska
Londyn 1973

*) Niektóre błędy łaciny, skoro niewiadomo, czy pochodzą z maszynopisu czy też z oryginału tekstu źródłowego, nie zostały poprawione. Jest też rzeczą oczywistą, że sygnatury archiwalne są nieaktualne. Niewątpliwie jednak będzie można odnaleźć dokumenty w nowym miejscu przechowania, przy pomocy starych sygnatur.

**) Panu Mieczysławowi Paszkiewiczowi wyrażam w tym miejscu szczerą wdzięczność za ofiarną i wydatną pomoc w przygotowaniu tej książki do druku, drowi Adamowi Zielińskiemu za żmudną pracę nad korektą i poprawki tekstu wprowadzone w sposób najbardziej kompetentny.

„LWÓW — GŁÓWNE MIASTO RUSI POŁUDNIOWEJ — SŁAWNE EMPORIUM TOWARÓW WSCHODNICH“
Szttych z Brauna i Hogenberga: Civitates Orbium Terrarum, T. A. Kolonia, 1613

PRZEDMOWA

Sześćset lat minęło od chwili, kiedy Kazimierz Wielki wkroczył do Lwowa, który od tego czasu spełniać miał rolę ośrodka kultury zachodniej, promieniującego daleko na południowym wschodzie Rzeczypospolitej. Chwila ta wymaga zwrócenia się wstecz, przebiegnięcia myślą kulturalnego dorobku Lwowa w ciągu sześciu stuleci, zebrania rezultatów badań, które rzucają światło na to, co Lwów wniósł do ogólnego dorobku polskiej kultury artystycznej.

Dziejami sztuki i kultury artystycznej dawnego Lwowa każe mi się zająć nie tylko zainteresowanie dla jego zabytków, lecz także przekonanie i zrozumienie, że na tym polu Lwów zajmował stanowisko wyjątkowe, że dzieje sztuki lwowskiej nie szły drogami analogicznymi do dziejów sztuki innych miast dawnej Rzeczypospolitej. Uwydatnić te odrębności, podkreślić cechy charakterystyczne kultury artystycznej dawnego Lwowa, było celem niniejszego studium.

Obraz, jaki pod tym kątem widzenia daje niniejsza praca, nie jest pełny ani wyczerpujący. Daje ona tylko to, na co stać nas było w obecnym stanie badań, na co pozwalały zebrane do obecnej chwili materiały. Nie podobna było przy tym monograficznie traktować każdego zagadnienia i opracowywać szczegółowo działalności każdego artysty. To zadanie musi być pozostawione dalszej pracy wielu badaczy, którzy niniejsze studium w niejednym uzupełnią i sprostują.

Oprócz znacznej ilości materiałów, przedtym nieużytkowanych i nieopracowanych, praca niniejsza przynosi także rzeczy już znane, które jednak przytoczyć należało dla dania obrazu całości. Po raz pierwszy bowiem usiłuje ona objąć całokształt dziejów sztuki i kultury artystycznej Lwowa. Świadom jestem też nierównomierności w przedstawieniu tego obrazu, w którym jedne ustępy opracowane są bardziej szczegółowo, inne musiały być potraktowane mniej dokładnie. Tam, gdzie istnieją już monograficzne opracowania poszczególnych epok czy tematów, nie podobna było powtarzać tego, co raz już było powiedziane i wystarczyć powinien rzut oka na przedmiot oraz streszczenie wyników badań. Natomiast tam, gdzie zagadnienie dotąd było nietknięte, należało je zbadać od podstaw, poświęcając mu więcej miejsca. Stąd dysproporcja, niekiedy z ujmą dla konstrukcji całości, lecz nie do uniknięcia.

Zachodzą też i pominięcia świadome. Z pracy niniejszej wyłączyłem wszystko to, co dotyczy miejskich obwarowań i do czego odnosi się dawna nazwa „architectura militaris“. Badania w tym kierunku podjęli bowiem już inni. Inż. Janusz Witwicki przygotował wydanie materiałów archiwalnych i ilustracyjnych, dotyczących miejskich murów, baszt, bram i innych obwarowań,*) dr Aleksander Czołowski zaś opracował zagadnienie obronności dawnego Lwowa i jego roli wojennej w dziejach.

Braki pracy tej dotyczą także strony ilustracyjnej. Względy techniczne i inne nie pozwoliły na zamieszczenie tak licznych ilustracji, jak tego wymagałoby może znaczenie poszczególnych zabytków.

O ile idzie o zabytki budownictwa na naszym terenie, to korzystałem z dawnych planów zebranych w Archiwum Państwowym we Lwowie i w Archiwum Akt Dawnych miasta Lwowa. Z dokonanych w nowszych czasach zdjęć korzystałem wydatnie ze zbiorów Zakładu Architektury Polskiej Politechniki Lwowskiej. Prof. Drowi Inż. Marianowi Osińskiemu za oddanie mi ich do dyspozycji, za cenne na ich temat uwagi, oraz za dokonanie wielu nowych zdjęć technicznych, umożliwiających dokładniejsze studium poszczególnych zabytków i wzbogacających materiał ilustracyjny niniejszej pracy, niemniej Drowi Inż. Feliksowi Markowskiemu za daleko idącą pomoc i rady, składał na tym miejscu najszczersze podziękowania.

W zebraniu materiału ilustracyjnego w zdjęciach fotograficznych zawdzięczam wiele Prof. Drowi Franciszkowi Groerowi, Drowi Inż. Witoldowi Romerowi, którzy na moją prośbę byli łaskawi dokonać wielu specjalnie trudnych zdjęć, niemniej Centralnemu Biuru Inwentaryzacji Zabytków Sztuki w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie, Muzeum Historycznemu m. Lwowa. Wszystkim, którzy w toku niniejszej pracy byli łaskawi przyjść mi z pomocą i życzliwą otaczać ją opieką, wyrażam niniejszym moją szczerą wdzięczność.

Tadeusz Mańkowski
Lwów 1939

*) Praca o której tu mowa wyszła niedawno: TOMKIEWICZ W., WITWICKI J. Obwarowania śródmieścia miasta Lwowa... Kwart. Architektury i Urbanistyki, Warszawa 1971, zes. 2/3. (Z tym jednym wyjątkiem już przez autora wymienionym, całą bogatą literaturę przedmiotu, wydana po wojnie, nie została oczywiście podana.) Przepis wydawcy.